

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 20.

V Ljubljani, 31. oktobra 1893.

Letnik VI.

Ristova kumara za vzgojo v sobi.

Trgovina s semeni bratov Fürst v Frauendorfu na Bavarskem prodaja seme te kumare, ki je vredna, da o nji zvedo tudi naši čitatelji. Seme te kumare izvira neki iz Kijahte v azijski Rusiji. Kakor poročajo bratje Fürsti, poskusil je neki vrtnar vzgojiti to vrsto kumar po zimi ob navadni sobni toplini, in se mu je to popolnoma posrečilo. Na vrtnarski razstavi l. 1886. v Moskvi bila je ta kumara odlikovana s svetinjo ter je dobila ime po razstavljalcu „Ristovu“. V sobi vzraste 30 do 40 cm dolga, je blede-zelena in popolnoma gladka (glej podoba 35). S skrbno vzgojo je možno dobiti popolnoma dozorele plode, ki se odlikujejo po kakovosti in po okusu. Jako plodna je pa ta vrsta pri vzgoji na planem, kjer postanejo plodi do 80 cm dolgi. Kdor želi takega semena, obrne naj se na omenjeno tvrdko, koje nemški naslov je: Gebrüder Fürst in Frauendorf, Bayern.

Podoba 35.

Kako se sad poveča?

Poleg gospodarskega razuma sili sadjarja tudi ponos, da skuša povzdigniti umno sadjarstvo. Navdušen sadjar se ne zadovolji vselej z navadnim, marveč seže dalje in si prizadeva pridelati tudi kaj nenavadnega. Dobro se mu zdi, če občudujejo njegove pridelke znani krogi, še bolj pa, če priznava njegov trud mnogoštevilnejše občinstvo, kakor se godi to na razstavih itd. Umen, s številkami računajoč in denarni uspeh zasledujoč sadjar ne išče le zunanjega utisa, kakor tisti, ki se le iz veselja pečajo s kako rečjo, marveč najde svoje zadovoljstvo le tedaj, če se povspne do intenzivnega sadjarstva.

Sadjarstvo je gospodarska panoga, ki dobro poplača osebne zmožnosti in pridnost. V tem oziru se da mnogo doseči z vzgojevanjem kolikor mogoče velikega sadja. Sad, ki je sicer brez napake, ima toliko več vrednost, kolikor večji je. Ako se n. pr. za jabolko ali hruško navadne velikosti, pa brez napake, plača 5 novcev, zvišala se bo cena na 60 novcev in še više, če bo sad za polovico večji. Naloga intenzivnega sadjarstva je torej, doseči s pomočjo umetnosti najviše dohodke ter si bolje poplačati trud.

V tem spisu hočemo govoriti o sredstvih, s katerimi se da sad povečati. Takih sredstev imamo več; nekatera se lahko rabijo skupno, druga pa zopet zadosť posemežno.

Pred vsem ima posredni vpliv na razvoj sadu oblika, kakovost prvotne rastline. Obče je znano, da dobimo najlepše sadje od pritlikavcev in obličnih dreves. Pri takih drevesih so razmere ugodnejše in omogočijo, da dobimo na brajdah, piramidah itd. vrste sadu, ki bi v dotičnih krajih na visokih deblih ne propevale, ali pa le slabo; potem pa tudi laže pravilno razdelimo rok in opravimo dela, s katerimi se poveča sad. Posebno pri obličnih drevesih je pravilno obrezovanje na pomlad in v poletju zelo važno, ker se vsled tega ravnanja sok bolje porabi.

Pomlajevanje je posebno pri starejših visokih deblih, osobito pri nekaterih zelo zgodaj bogato rodečih vrstah, n. pr. zlatih parmenah, ki se vsled zgodnje rodovitnosti postarajo in le slab sad rodé, izvrstno sredstvo, s katerim se sad zopet poveča.

Tudi od rasti dreves je odvisen dober razvoj sadja. Od slabo rejenega, revno rastočega drevesa ne moremo pričakovati lepega sadu. Pogosto gnojenje je torej tudi sredstvo, s katerim se sad poveča. Svarimo pa pred uporabo gnojil, ki imajo preveč dušika; taka gnojila motijo enakomerno rodovitnost in lahko proizročijo, da se sad ne drži dolgo. Rabimo bolj sprhel hlevni gnoj, mešanec, pepel, kostno moko, golobji ali kurji gnoj itd., in sicer v oni meri, katera se vsled poskušanj za dotični slučaj skaže primerno. Posebno koristen za razvoj sadu je tekoč gnoj ob času razvijanja. Dovajanje vode je sploh potrebno, če hočemo doseči kaj posebnega. Sad obstoji po večem iz vode; če je primanjkuje, listi ne morejo delovati dovolj živo, in posledek temu je, da se tudi sad ne razvije lepo. Trditi se toraj sme, da se z dovajanjem vode tudi gnoji. Posebno v zadnji dobi zorjenja množe se pepelne snovi v sadji, tako n. pr. fosforova kislina in kali. Koristno je torej, da se v tej dobi dovajajo te prvine. Koristno pa je le tam, kjer jih koreninice takoj lahko posrkajo in kjer je dovolj vlažnosti, da se raztopé in razdelé. Namenu primerno gnojenje in dovajanje vode omogočijo luknjice, katere naredimo vedno nekoliko od debla proč, pod kapom (pri brajdah proti koncu etaž); globočina lukenj se ravna po tem, kako globoko ležé korenine (30—50 cm). Luknjice ohranimo s tem, da postavimo v nje prstene cevi malo više kakor je rob, ali pa v trikot sestavljene deščice itd., sredstva, ktera si vsak sadjar lahko sam naredi. V te luknjice vsiplje se n. pr. po nekoliko pepela, kurjega blata, superfosfata, v sili tudi čilskega solitra (amonijakove soli niso tako dobre za ta namen) ali drugih enakih gnojil; to se večkrat in dobro zalije z vodo, še bolje pa z gnojico, ki se zredči s petkratno množino vode. Že s takim ravnanjem lahko dosežemo čudeže.

To bi bila temeljna vodila, glavni pogoji za pridelovanje lepega sadu. Razven tega imamo pa še sredstva, s katerimi dosežemo kaj posebnega, če ravnamo tudi na zgoraj omenjeni način. Tako sredstvo je iztrgavanje sadja, polivanje sadja samega, privezovanje mladik na pečlje, kolobarčasto izrezanje luba itd.

Če hočemo dobiti lepega sadja, je neobhodno potrebno, da je tam iztrebimo, kjer je pregosto. Kjer je malo sadja, bilo bi iztrgavanje odveč, ker bi s tem ne povečali sadja, marveč zgubili še ono, kar ga je. Kadar je pa sadje pregosto,

bi tudi samo na sebi močno drevo ne moglo vsega popolnoma razviti. Narava sama deloma skrbi s trumo zavijačev, rilčkarjev itd. za to, da izpade preobilno sadje, vendar se to ne zgodi vselej v dovoljni meri in tako, kakor bi bilo za nas prav. Dostikrat je potrebno iztrebiti tretjino sadja. Iztrebimo torej kar je preveč, če hočemo dobiti dragocenega namiznega sadja. — Umetno iztrgavanje opira so na motenje rastline. Če bi vse nepotrebno sadje iztrebili na enkrat, ne dosegli bi pričakovanega uspeha. Drevo bi prezgodaj na drug način uporabilo sok, ki je bil namenjen iztrganemu sadju. Bolje je torej, da iztrgavamo večkrat v enakih prenehljajih; prvič kadar je sad debel, kakor lešniki, drugič 14 dni pozneje in tretjič, kadar doseže sad debelost orehovo. Vsled tega pretrganega trebljenja pride sok, ki je bil namenjen vsemu sadju, v korist le ostalemu, katero se tako bolje razvije. Seveda moramo pri trebljenju dobro prevdariti, koliko smemo iztrebiti. S takim pretrganim trebljenjem lahko pri vseh vrstah dosežemo nepričakovan uspeh; zato naj bi se ne opuščalo niti pri visokih deblih. — Na grozdih se porežejo jagode v prenehljajih na 14 dni. Na ta način dobimo velikanske grozde, če pravočasno prikrajšamo mladike za tri liste nad grozdom, in še bolj, če odrežemo tudi kožo v podobi kolobarja, o čemer bomo pozneje govorili.

Polivanje z vodo ali večkratno pomakanje sadu v vodo izdatno pospešuje debelenje, osobito če se izvrši po iztrebljenju. Pisatelj teh vrstic imel je nekolikokrat priložnost videti sadje, ki se je prodajalo po 60 novcev komad; svojo velikost doseglo je le vsled večkratnega polivanja, in je bilo velikansko proti onemu sadju, s katerim se ni ravnilo enako. — Rast površine rastlinskih stanic odvisna je od napetosti, katero provzroča vsled ozmoze množiči se stanični sok na stanične stene. Pri suhem vremenu postane ta pritisek vsled močnega hlapenja manjši, stanice oslabe, se ne povečajo, zato pa tudi sad ne raste. Z večkratnim obilvanjem se pritisek poviša, in od tod tak učinek. Kolikor večkrat ponovimo obilvanje ali namakanje, toliko bolje.

Obširneje in težavneje, pa kot dobro pripoznano sredstvo za povečanje sadu obstoji v tem, da združimo močno, zeleno mladiko s plodovim pecljem. V to svrho izberemo močno, po konci stoječo mladiko, zarezemo jo na primernem mestu in položimo na enako veliko zarezo na sadnem peclji, potem pa zvežemo. Mladika pa naj se ne prireže takoj; še le proti koncu dozorevanja. Po tem, vsekakor kočljivem ravnanju dobiva sad svojo hrano iz veje, na kateri visi, in istočasno od mladike; nasledki so zelo ugodni. Pri uporabi tega sredstva pokvari se pri obiranju nekoliko sadni pecelj in vsled tega tudi sad nekoliko izgubi na lepi obliki.

Kolobarčasto izrezanje luba se uporablja, da se pridela nenavadno debelo grozdje in debele češplje. Kmalu po cvetji izreže se na rodnem lesu pod grozdom okolu 5 mm širok kolobar gorenje plasti lubove (epidermis). Uspeh iznenadi. Sad postane nenavadno velik, je lepše barvan in zori prej. Vzrok uspehu je oviranje soka pri pretakanju iz listov. Pretakanje v sitastem delu se pretрга s kolobarčastim izrezanjem, leseni del pa ostane nepoškodovan; voda z raztopljenimi pepelnimi snovmi staka se toraj brez ovire v liste, spremeni se tam v tvorilne snovi, katere se nabirajo potem v grozdu nad izrezom. S tem načinom je združena nevarnost, da oslabe korenine, če bi se uničile vse mladike, ker bi se v tem slučaju odtegnile koreninam snovi, zanje namenjene; zato ne moremo svetovati, isto trto zarezovati več let zaporedoma. Na vsaki trti naj se zareže le nekaj mladik, ali vsako leto le del trt, katere pustimo potem nekaj let, da se okrepijo. Če hočemo imeti dober uspeh, ne smemo predolgo odlašati izrezovanja, ampak pričeti moramo takoj po cvetji. Za izvršitev kolobarčastega izreza rabijo nam posebne klešče, katere dobimo v prodajalnicah z vrtnarskim orodjem.

Razven navedenih imamo še druge mnogobrojne, hvaljene načine, s katerimi se doseže isti namen. Ker pa so se popisani večinoma skazali za dobre, ker

se dajo vedno uporabiti najlaže in najbolje in tudi zadostujejo, druge lahko preidemo.

Želeti bi bilo, da bi naše sadjarstvo tudi v tem oziru spopolnilo svoje pridelke in povišalo s tem dohodke. Na podlagi korenitega preišljevanja in posebnih poskušanj lahko si na ta način marsikateri misleč in priden sadjar zasluži lep denar, čeravno v obče ni lahko v velikem pridelovati nenavadno velikega sadja. Tu pa tam bo uspeh pač izostal, posebno če se ne združijo posamezni faktorji, ki spadajo skupaj. Vender ne smemo takoj izgubiti veselja, ampak iščimo vzrok izostalemu uspehu, potem pridemo kmalu na pravo pot. Nekatere poskušnje in natančno računanje so podlage uspešnemu kmetovanju v obče, tem bolj pa takemu umetnemu intenzivnemu sadjarstvu. Spis o tem more le vsposodovati; posamezne znanosti za vsak poseben slučaj pridobimo si s svojim opazovanjem.

J. Bellè v „Gosp. Glasniku.“

Vrtnarske raznoterosti.

Ravnanje z zeleniko. Zelenika (pušpan) je najbolj pripravna rastlina za obrobjenje gred na vrtu in ima mnogo prednosti pred drugimi rastlinami. Vender ima zelenika to veliko napako, da usahne, če se ji naredi pri koreninah led. Ker so vrtna pota navadno vzbočena, da se deževnica hitreje odteka, vsled česar kmalu postanejo suha, nabere se po zimi ta voda ob robu potov, in sicer tik zelenike. Voda zmrzne in uniči zeleniko. Temu se pride v okom, če se jeseni, predno prične zmrzavati, ob robu pota k zeleniki naspe kake tri do štiri centimetre na debelo kake rahle reči, na pr. premogovega pepela, čresla, sviža i. t. d.

Grah in drugo vrtnarsko seme ubranimo v zemlji mišim najbolje s tem, da seme prej malo namočimo v vodi, potem pa je potresemo s takó zvanim „meningom“. Takega semena se ne dotaknejo ni miši ni ptiči.

Proti listnim ušem priporočajo francoski vrtnarski listi lesni pepel. Napadena rastlina se dobro poškropi z vodo in še mokra pospe s presejanim pepelom. Ako imamo na razpolaganje trtno škropilnico in meh, ki rabi za žveplanje, dá se to sredstvo prav hitro in dobro rabiti; zato je priporočamo, da se poskusi.

Ruski način hraniti jabolka. Ta način obstoji v tem, da se hranijo jabolka v slani vodi. Posebno so dobre za to vse trde kisle vrste. Jabolka se najprej dobro osnažijo, oziroma dobro operejo in zopet posuše. Osnažena jabolka se vložijo drug tik drugega v sodček in potem do vrha zalijejo s slano vodo. Napolnjeni sodček se potem zapre in hrani do prvega mraza v ledenici, pozneje pa v hladni kleti. Slana voda se naredi, če se primeša 30 litrom vode pitni kozarec soli. Ta zmes se zavre in potem zopet shladi. Nekateri denejo na vsakih 15 litrov vode $\frac{1}{2}$ kilograma ržene ali pšenične moke, kar dá jabolkom bolj kislikast okus. Časih dodajo tudi nekoliko sladkorja ali medu, a vedno raznih dišav, kakor kumiña, janeža i. t. d. Na ta način dado se hraniti jabolka celo leto in dobe slednjih lepo prozorno meso. Taka močena jabolka so dobra sama zase, a jih rabijo tudi kot dodatek k mesnim jedem.

Gosenice na bočešem grozdjiči, ki so posebna vrsta, niso le nadležne, ampak so tudi zelo škodljive. Vrtnar Devetak priporoča štupanje s pepelom, ki po njegovi skušnji najbolj pomaga.